

DISSERTATIO THEOLOGICA

SISTENS

OBSERVATIONES QVASDAM CIRCA MODUM
VERITATES RELIGIONIS CHRISTIANÆ
PRIMARIAS POPULARITER & PRACTICE
TRACTANDI.

QUAM

CONS. MAX. VEN. FACULT. THEOL. ABOËNS.

PRÆSIDE

Mag. GUSTAVO GADOLIN,

S. S. Theol. Prof. Publ. & Ord. nec non Ord. de S. Wolod.

Imp. Rosf. in IV. Cl. Equite,

PRO CANDIDATURA THEOLOGICA

CAROLUS HELENIUS,

Phil. Mag. Adj. Pass. in Latala.

PUBLICO OFFERT EXAMINI

In Auditorio Mathem. d. VIII. Dec. MDCCCX

b. a. m. s.

ABOË, Typis FRENCKELLIANIS.

VIRO

PERQUAM REVERENDO

D: no. SIM. HELENIO,

SACELLANO ECCLESIAE, QUAE DEO IN WIRMO, WEHMALAI,
& KARJALA COLLIGUNTUR, MERITISSIMO,

PARENTI INDULGENTISSIMO.

SACRUM

voluit & debuit
Filius obsequentissimus

CAROLUS HELENIUS.

Ἡμεῖς πρὸς τὴν οἰκονομίαν γενεσθῶμεν.

PAULUS.

Quisque Ecclesiae Doctoris munere recte functurus, curae cordique sibi habeat, ut veritates Religionis populariter & practice tractare sciat. Cujus rei necessitate, & ipsa per se satis manifesta, & hinc ut omni passim tempore haud paucis, ita nostro imprimis ævo plurimis perspecta, varie conatos esse, atque hodieum conari viros cordatissimos partes Religionis varias & ad mentis captum & ad sensum animi ac vitae usum accommodate exponere, notum est, & scripta numero infinita, catechetica, homiletica, ascetica, ceter. testantur. Arduum vero hoc esse negotium, & maxime in capitibus illis, quæ veritates altioris indaginis, præsertim mysteria, continent,

A

nent,

nent, longe difficillimum, patet, cum quia horum alia vulgi rudioris, alia hominis omnis virium ingenii fines transcendunt, tum quia his supra modum diligenter explicandis, in periculum incurritur, partim ne ab ipsa fidei veritate discedatur, partim ne mali studii suspicioni atque sic litibus & disfidis excitandis, pacique publicæ, ubi non toti turbandæ, at minuendæ tamen, locus detur. Sequitur inde, in omni hac re summa prudentia, & imprimis adhibita solerti cautione, ne saltim mali plus quam boni efficiatur, esse versandum. Quod qua ratione optime peragendum nobis videatur, nonnullis disferere nobis proposuimus, specimen aliquod litterarium, miti tuæ, Benevole Lector, censuræ subjiciendum, novi quidem nihil exhibiturum, sed quo studio, vel officii sacri id jubente ratione, in Religionem feramur, quodantenus demonstraturum, edituris.

§. I.

Ut ordine quodam instituatur & procedat disputatio nostra, primum nobis obvenit solvenda quaestio, qua ratione dogma de Deo Uni-Trino populariter proponi possit & debeat. Scholis igitur tantum fere reservanda nobis videntur symbolica vocabula, Sacri Codicis auctoritate destituta, *Trinitatis* & *Personarum*, quæ vix dixerim felici studio efficta, quoniam non inserviunt rei, quæ eorum ope explicari

cari debuit, illustrandæ, sed offensionis ansam multis dederunt. Quare in vulgari institutione nonnisi parcius hæc eadem proferenda esse, & in universo hoc dogmate tractando potius acquiescendum simpliciori S:æ S:æ expositioni, eaque omnino diligenter utendum cum censeamus, saltem non frequentissime & sollicitè inculcari illud: *Deum esse unum in substantia, trinum in personis*, & nonnulla non biblica, (genuina scilicet S:æ S:æ lectione sanæ crifeos ope & auxilio eruta & restituta), prorsus evitare velimus, e.gr. quod ex ore doctorum nondum satis maturitate ingenii & muneris exercitio provectorum, male passim prodire experientia novimus auditores, nim. *Deus Pater, Deus Filius & Deus Spiritus Sanctus*. Pariterque ab altera parte rejiciendæ sunt variæ explicationes laudati mysterii, & publicæ fidei confessioni repugnantes, nec ullatenus ex S:a S:a defendendæ, ad rationis captum quadantenus nec tamen felicissimo ausu conformatæ, quibus plures hujus ævi scriptores album adjecisse calculum videntur. In quarum explicationum numerum v. gr. referenda hæc est, cujus vi statui volunt: Deum esse unum in suo subsistendi modo; sed triplici sese in rerum visibilium natura revelasse & adhuc hodie revelare modo & ratione, primum, ut omnium rerum Creatorem optimum ac Conservatorem benignissimum, quare Patris in S:a S:a ornatur honore & nomine; deinde, ut ad removendas misérias ac ærumnas la-

ps̄i generis humani Servatorem ac Sospitatorem exoptatissimum, unde Filius in oraculis audit divinis; & denique, ut omnium vere credentium & ad salutem æternam sincere adspirantium Adjutorem & Sanctificatorem, quare Spiritus audit Sanctus. Quam rationem rem populariter tractandi, quidam, ut ante jam dictum est, recentioris ævi Auctores probare videntur, qui a Celeb. Døderlein in Inst. Theol. Christ. ed. Junge Lib. I. Cap. I. Sect. III. §. 116. afferuntur.

Porro ut ad ea veniamus, quæ speciatim euique Sanctæ Divinitatis Personæ tribui jubet symbolica confessio, in opere creationis describendo caveat sibi Doctor Religionis a subtilitatibus philosophicis, quæ potius noxam quam utilitatem Religioni afferre possint, & summum in eo collocet studium, ut mentes Auditorum a sensibilibus ad res mere intelligibiles cogitandas evehantur, & sublimes atque Majestate Divina dignas concipiant ideas; quem finem sensus communis utique assequi potest, facta rerum creatarum consideratione, testimonio Scripturæ & exemplis ex historia sacra ductis confirmata & illustrata, & inde elicita notione attributorum divinorum ac ad usum practicum conformata: quam viam plurimi recentiores Theologi populares felicissime incesserunt. Neminem fugit, quam sublimes ideas, quam

quam pios sensus in animis hominum excitet Religio, quando Doctor sciat bene, & ad captum vulgi accommodate, de Dei *Omnipotentia* Pl. 115: 3. Luc. 1: 37., *Omnipraesentia* Pl. 139: 7. 19. Actor. 17: 24., *Omniscientia* Pl. 139: 2. 7. Matth. 6: 4. 6. 18: 20., *Bonitate* Pl. 145: 2., *Sanctitate* Pl. 89, & *Iustitia* Rom. 2: 6. 9. 10., ductu clarissimorum Sæ Sæ efflatorum loqui, atque inde firmis argumentis cuique persuadere, quid sit ei cogitandum? quid agendum?

Ceterum ut hoc, veluti sponte nobis oblata occasione, moneamus, in doctrina de Homine tractanda caute etiam est versandum, ne vires & facultates hominis nimis vel extenuemus vel extollamus; alterutra enim parte peccantes, Religioni atque efficaciae ejus salutiferæ minime consulamus. Notiones infimæ sortis hominum de anima sua rationali perversæ summo opere sunt emendandæ & perficiendæ, ita ut veras de essentia spiritali foveant ideas, & dignitatem suam præ aliis creatis recte æstimare sciant; de ejus rei utilitate ac necessitate nullus sanus, & in populari Religionis institutione vel aliquantulum versatus Doctor Ecclesiæ dubitabit.

§. II.

Diligenter observanda esse deim nobis videntur nonnulla in proponenda doctrina de Christo, hominum

num Redemptore, ejusque beneficiis, nimirum, cui Sacrae Litterae tam perfectiones divinas quam infirmitates humanas adscribentes, h. e. verum Eum esse Deum ac verum Hominem tradentes, Eundem mortem violentam nostri causa subisse docent, quod Paulus jam testatur suo tempore Graecis fuisse scandalo & Judæis offensioni 1 Cor. 1: 23. Neque eadem querelae agenda locum nostri aevi Hominum indoles occlusit, non mysticum scil. modo & intellectui omni impervium, sed impossibile quid & contradictorium in Religione Christiana, *Deum & Hominem unam constituere personam*, perhibente contineri, vix sine risu & stupore clamitantium. Quae maxima mala ut evitentur, necesse est institutoris opera ducantur vulgi animi & mentes ad arctos fines considerandos & agnoscendos, viribus naturae suis praescriptos, ne ad plenam & rectam cogitationem variarum rerum perveniant impediētes; qui ut in causa sunt, cur multa, in rerum natura obvia, a sano nemine tamen neganda, e. gr. animi, siue entis nostri spiritualis, cum corpore organico connexio, ejusque in hoc agendi vis e. s. p. intellectu percipi nequeant, ita mirum nemini videri debet, eosdem efficere, ut nos ea, extra limites experientiae posita, comprehendere, quibus exhauritur divinitatis notio, haud valeamus; prorsus enim impervestigabilia sunt: unde cum Paulo 1 Tim. 3: 16. non dubitandum, quin pronunciemus, *μεγα ειναι μυσ-*

ἐν γένει, Christum περὶ πάντων ἐν σαρκί. Tuto hinc etiam dictis S:æ S:æ, divina attributa Christo asferentibus, ac testimoniis historiæ evangelicæ invictissimis, Eum miracula & facta supernaturalia edidisse, acquiescendum. Neque tamen abs re est Religionis Doctoris, passim quædam de necessitate Divinæ naturæ cum humana in uno Servatore conjungendæ disserere, ut in libris nostris catecheticis etiam solet.

Quoniam notio de triplici Christi officio nonnisi difficillime a vulgo concipitur, imprimis quia sacerdotium, quale Judæis fuit, tale non est apud nostrates, & το propheticum fere sumitur in hodierno sermone alio sensu, quam quo Servatori tribuitur, artificiosorem hanc doctrinæ de Jesu meritis ac beneficiis expositionem in populari Religionis institutione haud incommode omitti posse statuentes, claris plurimis Theologis suffragamur. Cfr. Dœd. lib. cit.

Aliter vero omnino ferendam esse sententiam, ubi quæritur de Doctoris officio circa explicandum librum symbolicum, cui accepta & probata est illa muneris Christi tripliciter spectandi methodus, per se patet.

Multa etiam nimis de magnitudine ac immensitate cruciatuum Christi, eorumque ratione ad mort-

talium vitia ac scelera, loqui nobis videntur Religionis Doctores nonnulli, nostro quidem ævo, quod nec seculi nec ecclesiastici ordinis nostri genio vitio vertendum est, rariores, totam cohortem, numero & quantitate infinitam, eorum qui Christo nomen dederunt atque adhuc datari sunt, non potuisse sustinere pœnas quas Christus solus tulit, atque singula delictorum genera singulis Christi passionibus expiata fuisse, e. gr. gulæ vitia Ejus siti, nuditate Ejus lasciviam, Ipsius contumelijs arrogantiam omnium e. s. p. asseverantes; quod demonstrationis genus in multis, nec veterum modo, sed & recentiorum homiliis atque aliis ad praxin christianam promovendam tendentibus libris obvenit. Conf. Dœderlein Lib. cit. Lib. II. P. II. Cap. II. Sect. I. Loc. I. atque §. 268. obs. Junge. Rejēctis hisce, sufficiat populari Doctori dixisse, Christum, cum in vivis esset, fuisse participem defectuum ac infirmitatum humanarum Phil. 2: 7. 8; attamen mirabili modo Deo conjunctum Job. 14: 10. & facultatibus ac perfectionibus gaudentem divinis Job. 3: 2. ut idoneus ad opus salutis hominum procurandæ sibi demandatum perficiendum esset: doctrinam nempe salutiferam nobis tradendi: cruciatus & perpesiones nobis exemplo & in rebus afflictis solamini, tolerandi: mortem violentam pro nobis subeundi: novum & grave per reditum in vitam edendi argumentum divinæ suæ missionis; & sedes beatas in cœlo recuperandi, ubi curam
nunc

nunc agit paternam salutis nostræ & temporalis & æternæ.

§. III.

Tertium & ordine Symbolo Apostolico definito ultimum in fidei christianæ articulis locum, doctrina de negotio salutis in homine perficiendo tenet, quod Sacrae Litteræ totum quantum Spiritui Sancto appropriative tribuunt, operanti per fidem, ac quicquid in Christiano veri, recti, boni, beati est, per vim suam efficienti; unde notiones de actibus Sp. S. applicatricis in Oeconomia Salutis utut veræ, at vulgo difficiliore tamen, sunt ortæ & compositæ.

Ut veras de gratia Dei salutari, ejusque consequendæ modo, Christiani concipiant ideas, & securitati peccatorum obicem ponat Doctor, nolim ego vehementissime & stricte urgeri, hominem spiritualiter esse mortuum, & ut impossibile est mortuo vitam sibi reddere, ita & hominem nihil ad salutem suam conferre posse; nam quomodo hoc assertum cum experientia cujusvis, certa scil. ut cuique videtur, se libere omnino ad suscipiendas vel bonas vel malas actiones ipsum determinare, arguente, & cum justitia & æquitate Religionis Christianæ præceptorum, quibus injungitur omnibus, ut desistant a malo, pœnitentiam agant, resipiscant, e. f. p., bene concipi-

ciliari possit ac debeat, ægerrime perspiciunt rudiores & inculti. *)

Pariter velim parabolam Christi de operariis aliis plus, aliis minus temporis agentibus, sed omnibus

*) Phrasæ illæ biblicæ: *verges en tais amaretiens kai para-
ptomasi, kai ζωοποιήσας εν χριστω*, Rom. 6: 11. atque
Eph. 2: 1. bene ab Exegetis hujus ævi celebribus,
Schleusnero in Lex. ad N. T. & Rosenmüllero in Scho-
liis ad N. T. exponuntur, miser olim propter peccatum,
ad Hebraismum *מְדַבֵּר בְּדָבָר* & vitiositati indulgens, jam
per Christi Religionem felicitati destinatus ejusque vere
particeps redditus. — Verum quidem est, vocem illam
Græcam *verges* eodem modo ac Hebraicum *מדבר* etiam signi-
ficare debilem s. infirmum ad aliquid agendum boni. Con-
textus vero Paulinus in citatis aliisque locis elare docet,
hominem extra civitatem christianam ignorantia laborare
salutis per Christum acquirendæ, (unde *εν σκοτία* versari
dicitur Matth. 4: 16. Luc. 1: 79. Joh. 8: 12.) & nullam
occasionem atque facultatem cognoscendæ & consequen-
dæ æternæ felicitatis habere Joh. 12: 35. 46. usque dum
φωσφορος ανατείλη εν ταις καρδιας 2 Pet. 1: 19.
ignorantiæ tenebras dispellens Matth. 4: 16. h. e. donec
meliora edoctus & emendatus per Religionem Christianam
homo, possit discrimen boni & mali recte facere; quo
facto *ζωοποιήσας εν χριστω* dicitur.

bus tamen parem mercedem accipientibus Matth. 20: sq. non ita proponi, ut inde quantum necesse sit mature refipiscere, nec secure vitam agere perverſam, ne forte in ſeræ pœnitentiæ periculum veniatur, clare ſatis non intelligatur. *)

Omiſſis igitur, non myſticis modo plurimis, quæ diu popularibus Religionis Doctoribus placuerunt, ſed jamdudum exploſis, verum diſiſionibus etiam ſanioribus actuum gratiæ, a Theologia Scholaſtica petitis,

*) Parabola hæcce, quam interpretes varie exponunt, nobis ita explicanda videtur, ut cum Patrefamilias, e conſenſu interpretum tam veterum quam recentiorum, Deus, & cum Vinea Eccleſia ſignificetur Chriſtiana, primos illos vocatos ſtatueamus eſſe Judæos, cæteros alias, unam ſcil. poſt alteram diverſo tempore ad Religionem Chriſtianam amplectendam invitatas gentes, atque ultimos, eos, qui brevi ante finem hujus mundi Fidem Chr. accepturi ſunt, ut Lux Religionis Chriſti totum orbem tandem colluſtret, atque Chriſtus in die noviſſimo ſeſe ut Servatorem ac Judicem omnium manifeſtet, (cfr. quæ in Apocal. Libro de victoria Chriſtianismi in Judaismum & Paganismum leguntur.) Murmuratio operariorum etiam optime in Judæos quadrat, qui majora præ cæteris gentibus ſibi arrogabant jura, Æquitati vero Divinæ repugnare, quod eadem ſedes beata in futura vita ultimis ac primis Chriſti cultoribus adſignanda ſit, quis dicet?

titis, finis & consilium missi in mundum Servatoris, planis & distinctis verbis ita exponatur, ut inde pateat, omnium vere Christianorum in utili ad vitam scientia sibi comparanda & voluntatis, s. sensuum & propositorum, emendatione efficienda, ac factorum ratione ad doctrinam componenda, operam esse collocandam. Quamobrem sedulo est urgenda necessitas assensus dictis Dei præbendi, & inde oriundi obsequii, ut fides salvifica sit. Quare etiam notio Fidei diligentius eodem, quo in N. Testamento obvenit sensu, explicanda est, scil. ut significet *Studium Religionis Christi. discendæ, observandæ & promovendæ, obsequium erga Jesu doctrinam, conjunctum illud cum firma animi persuasione, fore, ut bona, per Christi mortem parta, a Deo promittente vere sibi contingant*, ut verba Schleusneri in Lex. voc. II^{us} audiant.

Sed hisce paucis, quæ pro exemplis servire possint observandorum in populari Relig. tractatione, subsistere jubet res domestica.
